

PRELOM

Izhaja vsak četrtek
Naročnina letno Din 40.—
polletno Din 20.—

Uredništvo in uprava:
Wolfova ulica št. 1/I.
v Ljubljani

Pošt. ček. račun št. 10499

Post circenses panem!

Zasluzeni padeč Jevtičeve vlade je skoro brez izjeme vsa naša javnost z odkritim veseljem pozdravila. Jevtičev zakon je bil ljudstvu prav tako v zadoščanje kot pred njim Uzunovičev in še raznih drugih vlad. Narod pa upa ob vsaki taki večji izpremembi, da prihajajo boljše časi. Nekaj časa si ljudje ohlajajo svojo jezo nad krivicami in nadlogami, ki so jih pretrpeli, zgražajo se nad strahotnimi prizori politične nemorale, ki se ob takih prilikah posebno vidno kažejo. Ti igrokazi jim nekaj časa lajšajo pomanjkanje, toda samo nekaj časa. Nato pa zahtevajo dejanj, dela in kruha. Če jim ni mogoče dati tega, se jim dajo spet nove igre, vlada gre, nakopičena jeza dobi zopet duška, stari igrokaz politične in osebne izprijenosti se ponavlja, nato pa pride nov krik za delom in kruhom. Ta način »nasičevanja« ljudstva je bil znan že stari Rimljanom, le da je bila tedanja metoda mnogo radikalnejša, kot pa se prakticira v sodobnem svetu.

Ob Jevtičevem vgasnutju je bilo za »circenses« več kot temeljito preskrbljeno. Tako neslavno je zgrmel na tla še malokateri »voditelj«. Najbolj značilno za njegovo voditeljsko silo in za trdnost stebrov, na katere se je njegov avtoritarni režim opiral, pa je sramoten način, kako so ga pustili na cedilu njegovi izvoljenci, ko je pobegnila od njega sreča. Poslanci, ki so še pred kratkim prisegali na Jevtiča kot na novega Mesijo, ki jih je Jevtič dal izvoliti za ljudske zastopnike z vsemi sredstvi, s katerimi je razpolagal, ti poslanci so v paničnem strahu pobegnili od njega, kakor da se ga je lotila gobavost. Le malo krdelec je ostalo pri njem, pa še ti povečini zato, ker jih novi režim ni hotel sprejeti, boječ se morda, da ne prenapolni svojo ladjo z moralnim balastom, še prej pa zato, ker večjega števila poslancev ne rabi za zanesljivo večino v skupščini. Ubogi Jevtič, ki se je želel videti v glorijski duceja, kateremu je vse slepo vdano, pa je nenkrat moral ugotoviti, da obstoji »njegova« petomajska skupščina povečini iz samih trojanskih konj, ponizev in še manjših, čisto majhnih, nič kaj ljubkih živalic! Sic transit gloria mundi, ali: hvaležnost je plačilo sveta.

Ustavili smo se ob prizorih Jevtičevega poloma več, kot je prijetno, ker kažejo, kako nizko je padel liberalno-kapitalistični parlamentarizem, da je vprašanje, če lahko še nižje zdrkne, če ni že dospel na dno brezdnost.

Strahotni igrokaz se bo seveda pri taki politični morali še nadaljeval, dokler se »ljudski zatopniki« ne pošljejo tja, odkoder so prišli. Tedaj bo dan še prav posebnega veselja in zadoščanja.

Dotlej pa se mora tudi izkazati, ali se je res zdaj, prav zdaj že začela nova doba reda, dela in kruha. To se mora pokazati v dejanjih in v uspehih. Igrokaza je dovolj. Ljudstvo se je ohladilo od začutnega, razumljivega navdušenja in sedaj gleda, poslušaj in čaka.

V zadnjem uvodniku smo povedali svoje mnenje, da sta bili dani dve poti za rešitev jugoslovanskih težav. Prva in krajša je bila, da se reši gospodarsko in socialno vprašanje z vso energijo, nato pa se pospravi, kar bi ostalo drugih notranje-političnih težkoč. Na vsak način bi jih bilo manj, kot jih je danes, ljudstvo pa bi bilo medtem sito. To se ni zgodilo, ker niso prijeli stvari pravi ljudje, pošteni, sposobni, odločni, s polno oblastjo, ki bi imeli pogum, da izvedejo znanstveno izdelan gospodarski načrt. Morda takih ljudi sploh še ni bilo, vsaj oblast jim ni bila dana. »Novih ljudi« in »novih dob« je bilo napovedano, vendar je v velikim hrupom kot pri zadnji Jevtičevi vladi, vse pa se je kaj kmalu izkazalo kot puhla marnja. Edi-

no, kar so res znali, to je bilo, da so uspešno mašili ljudstvu usta... Rešene pa niso niti približno jugoslovanske težave, niti gospodarske in socialne, niti notranje-politične. — Nesposobni in nevedni so to prvo, krajšo pot kompromitirali.

Druga je tista daljša pot, ki so jo ubrali sedaj stari. Vemo, da tudi stari pripravljajo razne gospodarske ukrepe, ki naj olajšajo strašno breme na rameh našega ljudstva. Doslej še nimamo razloga, da bi dvomili v iskrenost teh namenov. Ker pa že dobivamo vtis, da stari preveč zaupajo v liberalna načela v gospodarstvu, mislimo, da na tem polju ne bo težišče njihovih uspehov. Lahko pa opravijo koristno delo v jugoslovanski zgodovini, če rešijo notranje-politična vprašanja, ustvarijo s tem boljše ozračje med Slovenci, Hrvati in Srbi in odstranijo s tako rešitvijo težke ovire za uspešno gospodarsko delo. Sporazum, ki mora priti med Srbi, Hrvati in Slovenci, pa mora biti popoln. Gorje, če bi bili ukanjeni tudi za ta up, kakor smo bili že tolikrat. Duhovno razpoloženje je tokrat za popoln sporazum ugodno. Zato ni mogoče priznati pomislekov. In hiteti je treba, ker se ne ve, koliko časa bo še trajala ta dobra prilika, in ker ljudstvo ne more dolgo čakati na delo in kruh, tudi pod pretvezo prevdarnega in treznega reševanja notranje-političnih problemov ne. Naš narod je gospodarsko izčrpan, njegova potrpežljivost in življenjska skromnost je res ogromna, pa ima tudi svoj konec. Est modus in rebus, sunt certi denique fines.

V »Prelomu« smo večkrat povedali, da nam je vseeno, kdo opravi dobro stvar, samo da je res opravljena. Dobrobit ljudstva in države nam je vrhovni politični zakon. Vsi posebni interesi, tako osebni kot strankarski se morajo brezpogojno umakniti, ko gre za rešitev celote. In ni prav predstavljati komu nogo, če je ubral pravo pot. Sicer bi ne bilo večnega medsebojnega izigravanja nikdar konec. Politika mora biti sveta in resna služba ljudstvu in državi.

Kakor pa ni umestna škodoželjnost, prav tako ni koristno brezpogojno prirejanje vsemu, kar delajo tisti, ki so pri krmilu, najmanj pa zaslepljevanje ljudstva pred težavami problemov, ki jih je treba rešiti. Režimu, ki se zaveda svoje poti in ima zaupanje sam vase, se ni bati svobodne, dobronamerne kritike.

Želimo uspeha vsakomur, ki hoče dobro narodu in državi. Tudi ovirali ga ne bomo pri koristnem delu. Imamo pa globoke pomisleke proti precej splošni veri, da se bo dalo s starimi metodami liberalno-kapitalistične demokracije rešiti jugoslovansko gospodarstvo. Politična svoboda lahko ublaži napetost, ki je velika ovira gospodarskemu delu. Politična zadovoljitev Hrvatov, Slovencev in Srbov v skupni jugoslovanski državi bo ustavila medsebojne borbe in onemogočila demagogom, da pitajo mase z nacionalističnimi gesli (unitarističnimi in partikularističnimi), namesto s kruhom in mesom.

Gospodarskim težavam sedanosti liberalne metode niso dorastle. Načelo

Vsled raznih zaprek prihajamo z zamudo z našo 28. številko. Iz mnogih vprašanj in reklamacij posnemamo, da se je naš list s svojo krepko, sodobno besedo tako globoko ukoreninil, da bi ga naročniki in čitatelji težko pogrešali. Zato smo prevzeli nase vse žrtve nadaljnjega, po možnosti rednega izdavanja »Preloma«.

Pozivamo vse, ki so v tej bolni dobi prepričani o koristnosti neodvisnega, vsem perečim vprašanjem našega javnega življenja posvečenega glasila z jasno smerjo, da nas podprejo s plačevanjem naročnine, s prispevanjem za naš tiskovni sklad in z dopisovanjem.

Obenem javljamo, da smo se preselili iz dosedanjih prostorov v Wolfovo ulico 1. I. nadstropje, kamor naj se naslavlja vsi dopisi za upravo in uredništvo »Preloma«.

Štrajk grafičnega delavstva

Zdi se nam, da se v naši grafični industriji skoro vsako leto pojavlja neko gibanje, katerega pravega vzroka si ne moremo razlagati. Nekateri ga nazivajo tarifni spor med grafičnimi delodajalci in delojemalci, od druge strani zopet slišimo, da je to mezdno gibanje grafičnega delavstva, ki se bori za svoje pravice. Ta spor zanima vso javnost, zato bi radi vedeli, komu je to v prid, da se sleherno leto merijo borbene sile grafičarjev in s tem razburjajo javnost?

»Jutro« je načelo vprašanje med grafičnega delavstva in na dolgo in široko razlaga, kakšne sijajne plače imajo staveci pri »Jutru«. Nas to sicer nekoliko zanima, še bolj bi pa želeli vedeti, kakšne dohodke imajo gospodje okrog »Jutra« sami.

Čakali smo, da »Jutro« tudi to pojasni slovenski javnosti, ki bi jo zelo zanimalo, videti celotno sliko, v kakšni mizeriji žive gospodje delničarji in upravni svetniki.

Tega nam »Jutro« ni pojasnilo, pač pa čitamo izjavo lastnikov tiskarn, po kateri šele izvemo, da vprašanje med zdaj sploh ni na dnevnem redu. Počemu je torej »Jutro« to vprašanje načenjalo, res ne razumemo. Sicer pa plače grafičnega delavstva res niso tako sijajne, da bi se mogel kdo raditega razburjati; nekoliko boljše so pač od ostalega delavstva, pomisliti pa treba, da plačuje grafično delavstvo od svojih mezd velik del za svoje brezposelne in bolne tovariše, s čimer vrši vsekakor veliko človekoljubno delo, za kar bi mu morala biti hvaležna država in narod. Toda za vse to dobivajo ti ljudje od gotove strani leto za letom same očitke in škodoželjna namigavanja o visokih plačah itd.

Mi se v ta spor grafičnega delavstva in podjetništva podrobneje ne spuščamo. Ponavljamo pa ob tej priliki ono, kar smo poudarjali že večkrat v tem listu in pa tudi na zborih in sestankih med našim ljudstvom: hočemo, da se življenjski pogoji naših delovnih slojev na vsak način izboljšajo, hočemo, da se našemu delavstvu izboljšajo njegove socialne razmere, zato zahtevamo, da bodi naše delavstvo za pošteno delo tudi pošteno plačano! In ako vidimo, da je vsaj en majhen del tega našega delavstva boljše plačan, torej vsaj toliko, da se znosneje preživlja, vendar ne bomo po želji škodoželjnega »Jutra« morda zahtevali, da se tem delavcem plače znižajo. Nasprotno, mi pravimo: hvala Bogu, da so vsaj ti primerno plačani, treba skrbeti, da bodo tudi drugi. In tega mnenja je tudi naše ljudstvo. Kajti naš kmet se zaveda tega, da če bodo imeli delavni sloji denar, se bo tudi njemu bolje godilo. Kajti delavec ne spravlja svojega zaslužka v skrinjo ali čez mejo, ampak delavec si pošteno nabavi vsega, kar mu je za življenje potrebno, ako ima denar.

Iz izjave lastnikov tiskarn izvemo nadalje, da gre tu za podaljšanje tarifne

svobodne tekme v proizvodjanju in prodaji blaga je v današnji krizi nerabno. Liberalni kapitalizem je pripeljal gospodarstvo v anarhijo. Vsega se pridela

pogodbe. Lastniki hočejo, da se podaljša za eno leto, delavci pa zahtevajo za več let. Ker se niso mogli zediniti, je nastala stavka po ljubljanskih tiskarnah. Kaj je pravi vzrok, da je prišlo tako daleč, nam še ni povsem jasno, sumimo pa, da morajo biti vsekakor ogroženi bitni interesi grafičnega delavstva, da se je oprijelo tega skrajnega sredstva. Kaj pa še gre za razbitje njihove organizacije?

Na vsak način hočemo to gibanje zasledovati, ga objektivno presoditi ter o njem kaj več poročati.

K izvajanjem našega dopisnika, ki jih v polni meri odobravamo, še nekaj pripomb. Pri zniževanju plač in mezd se privatna in javna podjetja pridno sklicujejo na to, da imajo razne druge kategorije delavcev in nameščencev manjše plače kot pa njihovi. To jim služi kot argument, da prikrajšajo svojim nameščencem plače. Če gre za znižanje plač samoupravnih nameščencev, se kaže na nižje plače državnih uradnikov, češ: ne gre, da bi bil občinski uradnik plačan bolje od državnega. Nič ne bi rekli proti takemu izenačenju navzdol, če bi bili državni nameščenci zadostno plačani, pa niso, kakor vsi vemo, vsaj nižji in srednji ne.

Isti argument izrabljajo pri delavcih, rekoč: Tam in tam imajo delavci nižje mezde, moramo tudi mi svoje pritisniti. Zdaj je kriza in ni prav, da bi eni delavci živeli »bolje« od drugih. Za grafične delavce pa navajajo, da več zaslužijo kot uradniki. Torej, če eden trpi, mora na vsak način tudi drugi, čeprav mu ne bi bilo potreba. Taka miselnost je nečloveška, tak način predstavljanja stvari javnosti pa skrajno nevaren za delojemalce, ker izziva najnižje instinkte nevoščljivosti.

Narodno-gospodarsko pa je sistem »varčevanja« pri delavskih in nameščenskih plačah popolnoma zgrešen, ne glede na to, da ima še z etičnega vidika vsak človek, ki hoče delati, naravno pravico do dela in do zadostnega zaslužka. Današnji zaslužek pa je pri delojemalcih manj kot nezadosten za najskromnejše življenje.

Če se znižujejo plače delavcem in nameščencem, se ubija njihova kupna moč. Ravno ti sloji pa so glavni odjemalci kmečkih pridelkov in glavni kupci in naročniki pri trgovcih in obrtnikih. Zato nima kmet, pa tudi trgovec in obrtnik nobene koristi od tega, če se delavcem in nameščencem znižujejo plače. Ima pa velikansko škodo, ker nima komu prodati, če si morata delavec in uradnik zadržati pas. S propadanjem delojemalca v industriji in drugod propada tudi kmet, obrtnik in trgovec, ker se konsum manjša, povpraševanja po pridelkih ni in jim zato cene padajo.

Pravilna gospodarska politika mora varčevati drugje, ne pa pri delavskih in nameščenskih bornih zasluhkih.

zadosti ali še preveč, ljudje pa so lačni, goli in bos. Koliko del je potrebno, da si človeštvo uredi udobnejše življenje, pa ga ni in ga ni dela za sto in sto tisoče, ki morajo postopati in hirati, čeprav so pridni, mladi in sposobni. In tisti, ki imajo delo, morajo vzdrževati armado brezposelnih.

Liberalno-kapitalistični sistem svobodne, divje tekme je vršil svojo gospodarsko funkcijo, četudi ni vedno vršil socialno-človečanske, ko so bili ogromni kontinenti še takorekoč deviški in so naravnost izzivali človeško podjetnost. Tudi tedaj so bile temu sistemu lastne perijodične krize, v katerih je delaven človek mnogo trpel. Vendar take krize niso bile splošne. Če ni bilo dela v tej

kadaj in kako se ta problem reši. Tudi pri nas je postalo gospodarsko vprašanje silno pereče. To pa še posebno zato, ker smo še mlada država s še neustaljenimi razmerami. Lačen človek je hitro nezadovoljen in lahko dostopen za vsako propagando, posebno za razdirajočo. Prav lahko je v takih razmerah delo onih ljudi, ki bodisi iz koristolovnih, sebičnih nagibov, bodisi v službi naših sovražnikov sejejo razdor med ljudstvo. Nujno jo torej potrebno, da tudi v naši državi najdemo pravilno pot in rešitev iz gospodarske krize, ker drugače si Jugoslovani ne moremo zagotoviti svojega obstoja še manj pa procvita.

Naloga našega pokreta je v prvi vrsti popraviti škodo, ki jo je povzročil moderni kapitalizem. Če pa hočemo to škodo popraviti, pa moramo v prvi vrsti pobiti tisti duh, tisto miselnost, ki jo je povzročil liberalni kapitalizem. Z zunanjimi formami, krpanjem in popraviljanjem ni mogoče ničesar doseči. Le korenita sprememba v sami osnovi odnosov med delom in kapitalom zamore postaviti gospodarstvu njegove edine prave, naravne zakone, ki so obenem tudi zakoni narodovega življenja, sluge, procvita in bodočnosti.

Zopet pšenica

Povedali so nam, da bo država potom »Prizada« kupovala letošnjo pšenico po ceni do Din 140 in jo potem prodajala na svetovnem trgu. Toliko približno dejansko tudi stane pšenica jugoslovanskega poljedelca. Toda na svetovnem trgu je cena pšenici približno le Din 90.—. Razliko bo torej plačevala poljedelcu država, da krije njegove lastne stroške. Izdala bo za to približno Din 60—100 milijonov.

Kako pa stoji zadeva s pšenico na svetovnem trgu? Mi smo prodajali našo pšenico predvsem Nemčiji, Čehoslovaški in Avstriji. Nemčija je imela letos sama dovolj, tudi Čehoslovaška je pred pomladjo ne bo rabila. Avstrija pa jo mora po pogodbi kupovati v glavnem na Madžarskem.

Ostane Grčija in zapadne države. Tu pa imamo ameriansko in rusko konkurenco in — zunanjo politiko. Politika je lahko za naš izvoz samo začasna ovira, medtem ko je amerianska in ruska konkurenca stalen činitelj, ki vsem, samo ne liberalni demokraciji, nalaga dolžnost, da se že končno pristopi pri nas k načrtnemu gospodarstvu v poljedelstvu. Ta dva konkurenta se ne hosta nikdar umaknila in mi vsaj predvidoma ne bomo plasirali na svetovnem trgu naše pšenice tako dobro, da ne bi morala biti proizvodnja v kritje lastnih stroškov podpirana od države, to pa tudi takrat, ako bi odpadle vse zunanje-politične ovire. Če torej pšenica ne gre na svetovnem trgu, potem je pač treba pridelovati in izvažati tisto, kar gre. Zato

V teku zadnjih desetletij se je kapitalu posrečilo priboriti si popolno nadmoč nad delom. Breznadzorno delovanje kapitalizma je imelo za posledico razvoj skrajnega egoizma poedincev, od česar so trpele delavne množice. Zato danes ne more biti govora niti o kakem izenačenju pravic kapitala s pravicami dela, ampak prvo in edino naravno je:

pravica dela

Praktična posledica tega načela je v tem, da ljudstvo ne dela samo toliko, kolikor mu dovoljuje kapital, ampak toliko, kolikor mu dopuščajo delovne sile in narodovo premoženje. S tem pa, da postavimo delo na prvo mesto, pa zadobi isto svojo gospodarsko, družabno pa tudi politično vrednost.

To idejo pa mora nekdo nositi. Ljudstvo jo mora spoznati in ji pomagati do zmage. Ko bo to dovršeno, bodo kaj kmalu izginili vsi spori in nesoglasja, katere danes tako spretno izkoriščajo stari politiki v korist svojih strank s tem, da ne pokažejo pravih vzrokov sporov, ampak ščuvajo popolnoma nedolžno ljudstvo nad istotako trpeče brate.

Pravica je temelj mesta in dežele!

pa je potrebno načrtno gospodarstvo ne samo v poljedelstvu, ampak v splošnem.

Pri vsem pšeničnem vprašanju je treba vpoštovati tudi dejstvo, da velik del kmečkega prebivalstva v Jugoslaviji pšenice ne prideluje v zadostni meri, marveč jo mora kupovati. Kaj dobe ti kmetje kot nadomestek za umetno zvišano ceno pšenice?

Sedanja vlada je nastopila tik pred izvozno sezono. Zato dopuščamo domnevo, da za letošni ni imela drugega izhoda razen tega, ki ga je našla, ker je pšenica oziroma preveč pšenice že tu. Pogrešamo pa, da vlada ni takoj izjavila, da je to samo začasna rešitev tega za nas velevažnega vprašanja. Samo rešitev za letošni. Ničesar še nismo slišali o preorientaciji našega poljedelstva po točnem načrtu, da bo vsaj prihodnja leta boljše. Kajti jasno je, da tako kot letošni ni dobro.

Videli smo že, da bomo imeli okrog 100 milijonov Din izdatkov pri sami razliki med prodajno in kupno ceno, koliko pa bo dejansko prodano te pšenice na svetovnem trgu, je tudi še veliko vprašanje. Vsa neprodana pšenica pa je za državo zopet novo breme. Ta bremena nosijo tisti, ki državi dajejo denarna sredstva, a to so davkoplačevalci (en del bi se mogoče pokrili z preferenciali, vse pa še daleč ne) in sicer predvsem davkoplačevalci iz pasivnih krajev (Slovenija, Bosna, Dalmacija, itd.), kajti oni iz aktivnih krajev dobijo, kakor smo videli, znosni izkupiček za svoje pridelke od države, oziroma posredno — od pasivnih davkoplačevalcev. Za tako stalno rešitev našega izvoza se torej posebno mi Slovenci ne moremo nikakor preveč ogrevati.

Vzrok za začasna krpanja pa leži tako v nestalnosti vlad, kakor v sistemu liberalne demokracije same, ki pred vsakimi volitvami rešuje važna gospodarska vprašanja le s strankarsko-političnega vidika.

Nihče ne bi bil bolj vesel od nas, če bi se motili. Bojimo pa se zelo, da se ne motimo.

*

H gornjemu dopisu dodajamo nekaj podatkov o položaju na svetovnem žitnem trgu. Lani je bila precej slaba žetev, posebno v amerianskih Združenih državah. Tudi v Evropi je bilo le malo držav, ki so imele dobro žetev, med njimi je bila Francija. Lani so Združene države pridelale 135 milijonov kvintalov. Zaloge od lanske slabe žetve je ostalo še 22 milijonov. Povprečni izvozni prebitek znaša tam 125 milijonov bušlov. Letos se ta prebitek za izvoz računa na 286 milijonov bušlov. Tudi pridelek koruze bo letošni predvidoma skočil od 350 na 520 milijonov kvintalov. Zato bodo Združene države letošni prav resen izvoznik žitaric.

Podoben je položaj v Kanadi. Kanada sicer ne pridelava največ pšenice na svetu, vendar je največ izvažala. Kakor vse kaže, bo imela Kanada letošni 400 milijonov bušlov pšenice za izvoz. Tudi se zdi, da se bo letošni Sovjetska Rusija spet pojavila kot izvoznik na svetovnem trgu. Drugod se tudi obeta večji pridelek nego lani.

Največ izvažata navadno žita na svetovni trg, kot rečeno, Kanada, in sicer 25 odstotkov, za njo pridejo Argentina z deležem 20 odstotkov, Avstralija z 20 odstotki, Zedinjene države z 20 odstotki. Sovjetska Unija z 8 odstotki in podonavske države (med temi tudi Jugoslavija) skupno s 7 odstotki.

Vse svetovne žitne konference niso nič pomagale. Nobena država se ne drži njihovih sklepov. Zasejane površine so se povečale (samo v Zedinjenih državah za 10 milijonov oralov od lani) in nihče se ne drži določene kvote za izvoz.

Vse to bo močno pobijalo cene žitaric in je pričakovati ostre tekme: pridelovalci žita na vsak način ne bodo dobro opravili, čeprav imajo polne kašče.

F. HREHORIČ

Manufakturna veletrgovina
Ljubljana, Tyrševa cesta šte. 28

Telefon 24-04

France Blagotinšek:

Krvavi spomini

I.

OČE IN SIN

Vsa mirna in nema je pod snežno odejo ležala Bovška kotlina, kot da ne bi slutila, da čaka v njej smrt z dvignjeno koso, pripravljena zamahniti po izbrani žrtvi sleherni trenutec. Mrak je pokrnil vse kotline in temne sence so vstajale iz zemlje kot pošastna nočna bitja. Samo tam na Javorčku so dramile tišino nočne straže s streljanjem, ki je odmevalo v tihi kotlini, in se izgubljalo v skalne čeri ponosnega Rombona. Tu pa tam je šinila v zrak v dolgem zaokroženem loku svetlobna raketa, da so se za hip pokazale premikajoče nočne sence. Streljanje na Javorčku je utihnilo; vsa kotlina se je napolnila s tišino in prislunhila zamolckemu bobnenju Soče, ki drvi stisnjena med skalne bregove z blazno histrojo iz svojih rojstnih planin, vsa užaljena, da jo motijo v njenem tihem planinskem kraljestvu.

Po strmih stezah, ki vodijo iz od granat razdejanje, a nekaj lepe dedinjske ceste, se tiho vzpenjajo temne sence. Vse je mirno in tiho, le tu in tam preseka nočno tišino zamolkel kovinski glas kotličkov, v katerih neso menaže v postojanke. Po dva in dva skupaj se vzpenjata v strmine s težkim bremenom in le polagoma se pomika navzgor ta dolga temna vrsta, tam spredaj tako težko pričakovana.

Daleč tam na nasprotni strani se je zablisnilo in zamolkel strel je odjeknil med gorami. Pošastno je završalo po zraku, zasikalo je, da so se v strmine stopajoče sence trepetajoče sključile s svojimi

bremenami. Le kratak hip in strašna eksplozija je pretrgala ozračje, silen zračni pritisk pa je trenutno zamamlil sleherni življenje. Zamahnila je smrt s svojo koso po mladem cvetočem bitju; njena žrtev je bil nežen in lep mladenič iz koroških gora, ki je prišel jedva danes prvič na bojišče. Njegov tovariš, že starejši možak, pa je stokal težko ranjen in klical na pomoč med skalami, kamor ga je vrgla granata. Teško ranjenega so odnesli tovariši skupno z mrtvim na varnejše mesto.

Pretrajljivo je bilo stokanje starejšega ranjenca!

»Umrl bom«, je hropel, »daleč od domačega kraja! Zadel me je kazen za greh, ki sem ga storil pred dvajsetimi leti; tovariši, poslušajte mojo izpoved, morda mi bo potem Bog moj greh odpustil...«

V pretrganih besedah je povedal:

»Tam v lepih koroških gorah je moja domovina in tam je živela pred dvajsetimi leti revna dninarica, ki je imela lepo hčerko Anico. Anica je bila revna, vendar najlepša deklica daleč na okoli, jaz pa sem bil edinec imovitega posestnika. Med menoj in Anico se je razvila vroča, mlada ljubezen, katera pa ni ostala brez posledic. Ko mi je jokajoče dekle zaupalo svojo skrivnost in zahtevalo od mene, da naj storim svojo dolžnost, sem jo v strahu pred očetom zavrnil, naj ne išče pri meni očeta, ker jaz tega nisem zakrivil. Vsa začudena nad mojim ravnanjem in obupana se je vrgla tedaj Anica na kolena in me prosila z dvignjenimi rokami, naj je ne storim nesrečne za celo življenje, saj je vendar ljubila edino mene z vso svojo nedolžno dekliško dušo. Pahnil sem jo takrat od sebe objokano in vso nesrečno, pa tudi pozneje sem je po vsod odjekibal. Zastrupil in uničil sem tedaj njeno življenje, tako da njena nežna in

čuteča narava ni prenesla hudega udara. Zbolela je in umrla ob porodu, zapustivši sinčka, ne da bi bila povedala, kdo mu je oče. Malega, kateremu so dali pri krstu ime Jernejček, je vzgajala nekaj časa njegova stara mati, katera pa je vsled revščine kmalu tudi umrla. Otroka so vzeli v rejo usmiljenih ljudi, kjer je odrasel v krepkega in zalega mladeniča. Pri zadnjih naborih mlajših letnikov je bil potrjen, danes pa je prišel na bojišče in bil dodeljen našemu vodju, kjer sem ga takoj spoznal. Nocoj, ko je bilo odnesti hrano v postojanke, sem moral po odredbi četovodje zadetj z njim isti tovor, med potjo pa je nekaj korakov od naju udarila granata, ki me je težko ranila, njega, mojega sina pa ubila. Vem, da bom umrl vsak hip, le Bog naj mi odpusti moj veliki greh, za katerega sem se kesal celih dvajset let in za katerega sem nocoj prejel kazen...«

Še težje je postalo hropenje ranjenca, tako da je zadnje besede komaj slišno izgovorjal; oči so mu dobile meglen sijaj in padel je v nezavest. Enkrat je še odprl oči, gledal vprašujoče, kakor da nekoga išče. Njegovo močno telo se je sunkoma streslo, obraz se je skrčil od besnih bolečin, — oči so osteklenele — neumorna žanjica je zamahnila s svojo koso...

Odkritih in sklonjenih glav so stali borci molče ob truplih očeta in sina, ki sta se združila šele po smrti. Njim, ki so vedno gledali smrti v obraz, je postalo pri srcu kakor še nikdar; oči so se orosile in tiha prošnja je kipela iz teh src pred prestol Najvišjega: Oče odpusti!

Votlo je bobnela Soča v ozadju, hiteč po skalni poti do svojega cilja. Tu in tam je odjeknil strel v skalovju v mirno nočno tišino. Mrzla žanjica pa je pripravljala koso, da zamahne po svoji novi žrtvi...

II.

JUNAKI SVOBODE

Dolge, utrujene vrste stopajo po beli cesti prelepe Adiške doline. Črešnje in breskve po vrtovih so odete v bohoto cvetočo pomladno obleko. Od njih dehti vonj pomladi in življenja do izmučene množice na cesti, ki trudo koraka za smrt.

Kakor v paradizu je tu v dolini! Vse je cvetoče in duhteče, kot nekaj opojnega vpliva to nra množico, ki koraka dalje in dalje. Le visoki, sivi vršaci so še vsi odeti v belo zimsko odejo, tam gori kraljčeta zima in smrt.

Vsa dolga nepregledna vrsta je krenila po cesti na levo strminjo. Sem in tja se vije cesta kot bel pas, vedno višje in višje, vedno dalje od paradiza in vedno bližje kraljestvu zime in smrti.

Ob cesti stojijo postaje žične vzpenjače. Povsod ob postajah, pa tudi na cesti je vse polno delavcev-ujetnikov. Niso to sinovi severa in tudi laškega brbranja ni med njimi. Sami ponosni možje so to; pomankanje se jim čita na obrazu in tuga; vendar ponos, ki je lasten le sinovom Šumadije, Vardarja in Drine, ni še strt. Nesreča jih je dovedla, da so tukaj, nesreča njih najdražje majke — domovine. Ne gledajo na dolge vrste z radovednostjo, — ne, le tu in tam pade pogled poln prezira in zaničevanja.

Pomisli sem: Ali ne vidite, bratje, bratje po rodu in trpljenju, v tej dolgi trdni vrsti, ki se tu pomiče, vrste sužnjeval, vkljenjenih v verige?...

O vi junaki svobode in junaki za svobodo — vaše ponosno obnašanje je bil balzam bolni duši, — svetel žarek v noč trpljenja in brezpravnosti!...

Štrajk grafičnega delavstva

Zdi se nam, da se v naši grafični industriji skoro vsako leto pojavlja neko gibanje, katerega pravega vzroka si ne moremo razlagati. Nekateri ga nazivajo tarifni spor med grafičnimi delodajalci in delojemalci, od druge strani zopet slišimo, da je to mezдно gibanje grafičnega delavstva, ki se bori za svoje pravice. Ta spor zanima vso javnost, zato bi radi vedeli, komu je to v prid, da se sleherno leto merijo borbene sile grafičarjev in s tem razburjajo javnost?

»Jutro« je načelo **vprašanje mezd** grafičnega delavstva in na dolgo in široko razlaga, kako sijajne plače imajo stavci pri »Jutru«. Nas to sicer nekoliko zanima, še bolj bi pa želeli vedeti, **kakšne dohodke** imajo gospodje okrog »Jutra« sami. Čakali smo, da »Jutro« tudi to pojasni slovenski javnosti, ki bi jo zelo zanimalo, videti celotno sliko, v kakšni mizeriji žive gospodje delničarji in upravni svetniki.

Tega nam »Jutro« ni pojasnilo, pač pa čitamo izjavo lastnikov tiskarn, po kateri šele izvemo, da vprašanje mezd zdaj sploh ni na dnevnem redu. Počemu je torej »Jutro« to vprašanje načenjalo, res ne razumemo. Sicer pa plače grafičnega delavstva res niso tako sijajne, da bi se mogel kdo raditega razburjati; nekoliko boljše so pač od ostalega delavstva, pomisliti pa je treba, da plačuje grafično delavstvo od svojih mezd velik del za svoje **brezposelne in bolne tovariše**, s čimer vrši vsekakor veliko človekoljubno delo, za kar bi mu morala biti **hvaležna država in narod**. Toda za vse to dobivajo ti ljudje od gotove strani leto za letom same **očitke in škodoželjna** namigavanja o visokih plačah i. t. d.

Mi se v ta spor grafičnega delavstva in podjetništva podrobneje ne spuščamo. Ponavljamo pa ob tej priliki ono, kar smo poudarjali že večkrat v tem listu in pa tudi na zborih in sestankih med našim ljudstvom: **hočemo, da se življenjski pogoji naših delovnih slojev na vsak način izboljšajo, hočemo, da se našemu delavstvu izboljšajo njegove socialne razmere, zato zahtevamo, da bodi naše delavstvo za pošteno delo tudi pošteno plačano!** In ako vidimo, da je vsaj en majhen del tega našega delavstva boljše plačan, torej vsaj toliko, da se znosneje preživlja, vendar ne bomo po želji škodoželjnega »Jutra« morda zahtevali, da se tem delavcem plače znižajo. **Nasprotno, mi pravimo: hvala Bogu, da so vsaj ti primerno plačani, treba skrbeti, da bodo tudi drugi.** In tega mnenja je tudi naše ljudstvo. Kajti naš kmet se zaveda tega, da če bodo imeli delavni sloji denar, se bo tudi njemu bolje godilo. **Kajti delavec ne spravlja svojega zaslužka v skrinjo ali čez mejo, ampak delavec si pošteno nabavi vsega, kar mu je za življenje potrebno, ako ima denar.**

Iz izjave lastnikov tiskarn izvemo nadalje, da gre tu za podaljšanje tarifne po-

godbe. Lastniki hočejo, da se podaljša za eno leto, delavci pa zahtevajo za več let. Ker se niso mogli zediniti, je nastala stavka po ljubljanskih tiskarnah. Kaj je pravi vzrok, da je prišlo tako daleč, nam še ni povsem jasno, sumimo pa, da morajo biti vsekakor **ogroženi bitni interesi** grafičnega delavstva, da se je oprijelo tega skrajnega sredstva. Kaj pa če gre za razbitje njihove organizacije?!

Na vsak način hočemo to gibanje zasledovati, ga objektivno presoditi ter o njem kaj več poročati.

*

K izvajanjem našega dopisnika, ki jih v polni meri odobravamo, še nekaj pripomb. Pri zniževanju plač in mezd se privatna in javna podjetja pridno sklicujejo na to, da imajo razne druge kategorije delavcev in nameščencev manjše plače kot pa njihovi. To jim služi kot argument, da prikrajšajo svojim nameščencem plače. Če gre za znižanje plač samoupravnih nameščencev, se kaže na nižje plače državnih uradnikov, češ: ne gre, da bi bil občinski uradnik plačan bolje od državnega. Nič ne bi rekli proti takemu izenačenju navzdol, če bi bili državni nameščenci **zadostno plačani**, pa niso, kakor vsi vemo, vsaj nižji in srednji ne.

Isti argument izrabljajo pri delavcih, rekoč: Tam in tam imajo delavci nižje mezde, moramo tudi mi svoje pritisniti. Zdaj je kriza in ni prav, da bi eni delavci živeli »bolje« od drugih. Za grafične delavce pa navajajo, da več zaslužijo kot uradniki. Torej, če eden trpi, mora na vsak način tudi drugi, čeprav mu ne bi bilo potreba. Taka miselnost je nečloveška, tak način predstavljanja stvari javnosti pa skrajno nevaren za delojemalce, ker izziva najnižje instinkte nevoščljivosti.

Narodno-gospodarsko pa je sistem »varčevanja« pri delavskih in nameščenskih plačah popolnoma zgrešen, ne glede na to, da ima še z etičnega vidika vsak človek, ki hoče delati, naravno pravico do dela in do **zadostnega** zaslužka. Današnji **zaslužek** pa je pri delojemalcih manj kot nezadosten za najskromnejše življenje.

Če se znižujejo plače delavcem in nameščencem, se ubija njihova **kupna moč**. Ravno ti sloji pa so **glavni odjemalci kmečkih pridelkov** in glavni kupci in naročniki pri trgovcih in obrtnikih. Zato nima kmet, pa tudi trgovec in obrtnik nobene koristi od tega, če se delavcem in nameščencem znižujejo plače. Ima pa velikansko škodo, ker nima komu prodati, če si morata delavec in uradnik zadržati pas. S propadanjem delojemalca v industriji in drugod propada tudi kmet, obrtnik in trgovec, ker se konsum manjša, povpraševanja po pridelkih ni in jim zato cene padajo.

Pravilna gospodarska politika mora varčevati drugje, ne pa pri delavskih in nameščenskih bornih zaslužkih.

Journal of the

Proceedings of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the